

צומת המזרח התיכון

עורכים: פרופ' עפרה בנג'ו והראל חורב כרך 1, גיליון 1, 4 בינואר 2011

הבחירות במצרים - כרוניקה של משחק פוליטי ידוע מראש.

ד"ר מירה צורף

מפלגת השלטון, המפלגה הלאומית הדמוקרטית, זכתה בניצחון גורף (420 מכלל 518 המושבים) בבחירות שנערכו לפרלמנט המצרי ב-28 בנובמבר 2010. שאר המושבים התחלקו בין המועמדים העצמאיים שזכו ב-69 מושבים, מפלגות האופוזיציה (אל-ז'פד, אל-תגמע אל-ע'ד, אל-ג'יל, עדאלה) שזכו ב-15 מושבים, וכן 10 צירים נוספים שמונו ע"י הנשיא מ. בארכ. פרסום תוצאות הבחירות לא הפתיע כלל שכן, המשטר ניהל מסע דה-לגיטימציה מתוזמר היטב שתכליתו הייתה בראש ובראשונה להשתיק ולהדיר את תנועת האחים המוסלמים ולא לאפשר לה לשחזר את ניצחונה בבחירות 2005 עת זכתה ב-88 מושבים. נציגי מפלגת השלטון אף לא טרחו להסתיר את כוונתם זו והתבטאו בנידון בפומבי. כך לדוגמה, כתב יוסף ורדאני, עורך האתר של מפלגת השלטון כי "המערכה נגד האחים המוסלמים טרם נסתיימה" וכי "המפלגה הלאומית הדמוקרטית נחושה להלכה ולמעשה לא לערב פעילות דתית בפעילות פוליטית."

חוקי החירום שהונהגו במצרים מאז 1981 אפשרו לשלטונות לפזר הפגנות והתכנסויות שיזמו מפלגות האופוזיציה, להטיל הגבלות על אמצעי התקשורת - ובכללם העיתונות, תחנות הלוויין ואפילו מסרונים - ואף לדחות כל הצעה לפיקוח על מערכת הבחירות והבטחת שקיפותה. בנובמבר האחרון פזרו כוחות הביטחון הפגנות שקיימו תנועת פאיה ("די") ותנועת הצעירים סת אבריל ("השישה באפריל") ואסרו במהלך הפגנה שנערכה באלכסנדריה ב-21 לחודש, 1206 חברים המזוהים עם תנועת האחים המוסלמים ובכללם חמישה מועמדים לפרלמנט. העצורים הואשמו בחברות בארגון בלתי חוקי, בהפצת כרוזים המאיימים על הסדר הציבורי ובכינונה של מפלגה דתית שסיסמתה: "האסלאם הוא הפיתרון". אשר על כן, אין פלא שאיש מבין 130 מועמדי התנועה לא זכה לחבוש את ספסלי הפרלמנט. צאם אל-עריאן, מהבולטים והמתונים שבמנהיגי

"האחים" וחבר לשכת המדריך הכללי, הגיב בראיון לשבועון *Al-Ahram Weekly* לתוצאות הבחירות באומרו כי: "תוצאות אלה אינן אלא צעד מתוכנן היטב של הדרה" וכי "התנועה חוותה מלחמה פוליטית אכזרית מאין כמותה שניהלו נגדה השלטונות".

בתגובה לתוצאות הבחירות ולמהלכי השלטון שקדמו להם, החליטו "האחים" ומפלגת אל-זפד הליברלית להחרים את סבב הבחירות השני. החלטה זאת הפתיעה את המשטר ובה בעת הביכה אותו. אומנם כוונתו הייתה להעצים את כוחה של מפלגת השלטון במטרה להבטיח את התמיכה במועמדותו של גמאל מ' בארכ, בנו של הנשיא, למשרת הנשיא בבחירות שעתידות להתקיים בנובמבר 2011, כמו גם למזער עד למינימום את כוחם של "האחים". אלא שדבקות היתר של המשטר במטרה הביאה לכינונו של פרלמנט המהווה מועדון אקסקלוסיבי של חברי מפלגת השלטון ונעדר כל אופוזיציה משמעותית. פרלמנט שכזה, אשר אינו משקף בשום צורה ואופן את מכלול הכוחות הפוליטיים במצרים, עלול לאבד את הלגיטימציה שלו בעיני הציבור ובכך להוות בלם לתהליכי הרפורמה הפוליטית והדמוקרטיזציה שהנשיא מבארכ התחייב להנהיג. את הפרלמנט המצרי הנבחר הגדיר עומר אלש' בכי, עתונאי בכיר באל-אהראם, "כלב שמירה חסר שיניים", גם הסוציולוג סעד אל-דין אבראהים, לשעבר ראש מכון המחקר ע"ש אבן ח'לדון, כינה את הבחירות "מחזה קומי....ההופך את מצרים ואת המצרים לבדיחה בעיני העולם כולו".

מפלגות האופוזיציה לא הסתפקו בהחרמת הסבב השני של הבחירות. לקראת כינוס המושב הראשון של הפרלמנט הנבחר הכריזו מרביתן על הקמת פרלמנט צללים אשר "יזכה לתמיכתו של כל העם המצרי". גם מוחמד בדיע, המדריך הכללי של האחים המוסלמים, הציע להקים פרלמנט עממי (שעבי) שישקף נכוחה את רצונה של האומה המצרית. הרחיק לכת מוחמד אל-בראדעי, ראש הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית לשעבר, וכיום אחד ממנהיגי האופוזיציה הבולטים במצרים, שקרא להחרמת הבחירות לנשיאות האמורות כאמור להתקיים בנובמבר הקרוב, ואף איים במרי אזרחי אם לא תיעננה דרישותיו לשינוי ולרפורמה. בתגובה לקריאה זאת הוציא ראש האגודה הסלפית בדמנהור, השיח' מחמוד לטפי עאמר פסק הלכה בו קבע כי אם אל-בראדעי לא יחזור בו, יהיו השלטונות רשאים להוציאו להורג בעוון הסתה כנגד השליט. התרת דמו של אל-בראדעי צמצמה משמעותית את פעילותו הציבורית ואילצה אותו לתקשר עם תומכיו באמצעות הטלפון.

ואולם, למרות האצבע המאשימה המופנית כלפי השלטון ניתן לטעון כי מפלגות האופוזיציה במצרים אינן חפות מטעויות. הן לא השכילו להתלכד כאשר הפגנת אחדות שורה אופוזיציונית הייתה כה חיונית. הן גם לא חריומו את הבחירות שעה שהחרמתן הייתה האופציה האפקטיבית יותר להשגת מטרותיהן. במקום

זאת הן בחרו ליטול חלק במערכת בחירות שהגינותה ושקיפותה היו מוטלות בספק מלכתחילה.

הנשיא מבארכ, שנאם בפני נבחרי המפלגה הלאומית הדמוקרטית לפרלמנט, הביע שביעות רצון מהבחירות, הדגיש את חוקיותן וגינה את אלה מקרב המועמדים שהפרו את כללי המשחק הדמוקרטי על ידי שימוש באלימות ומתן שוחד בחירות. בהתייחסו למפלתן המוחצת של מפלגות האופוזיציה אמר הנשיא כי "כיושב ראש המפלגה שמחתי לנוכח הצלחת מועמדיה, אולם כנשיא מצרים הייתי רוצה ששאר המפלגות תגענה לתוצאות טובות יותר".

בנסיבות אלה יאלצו הן הנשיא והן מפלגת השלטון להתמודד עם שלושה משברים שהם אחראים להם במידה רבה. האחד הינו משבר האמינות שנוצר כתוצאה מהפרת ההבטחה של הנשיא לעם המצרי לאפשר שקיפות מלאה במערכת הבחירות ולהעניק הזדמנות שווה לכל אחד מן המועמדים תהיה השתיכותו המפלגתית אשר תהיה. המשבר השני הינו מבני ומתבסס על 'שיטת ריבוי המפלגות המוגבלת' – שיטה הנשענת על מפלגת שלטון חזקה המקיפה עצמה בקבוצות אופוזיציה קטנות אשר טווח הפעילות שלהן מוגבל ביותר, אך עצם קיומן מייצר אשליה דמוקרטית ולא יותר מכך. בחירות 2010 צמצמו ורידדו אף את השיטה הפוליטית הזאת ובה בעת חשפו את פניו האוטוקרטיים של המשטר ואת היות הדמוקרטיה במצרים מצג שווא. עובדה זאת ערערה את הדימוי של הנשיא מבארכ כשליט המחויב לתהליכי דמוקרטיזציה וליברליזציה בארצו. הטיב לבטא זאת מִנִיר פחירי עבד אל-נור, מזכ"ל מפלגת אל-נפד, שטען כי "המשבר החמור ביותר במצרים כיום הוא אופן התנהלות המשטר... בעוד מדינות רבות בעולמנו נוטשות את האוטוקרטיה לטובת הדמוקרטיה, צועדת מצרים בכיוון ההפוך כשהמשטר פועל להגבלת חירויות הפרט ולריכוז הכוח והסמכות בידיו". המשבר השלישי עמו יאלץ הנשיא להתמודד הוא משבר הלגיטימציה ממנו סובל המשטר מזה שלושה עשורים כתוצאה ממלחמת החורמה שהוא מנהל כנגד מפלגות האופוזיציה. בעקבות בחירות 2010 נותרה הזירה הפוליטית המצרית מקוטבת בין השלטון מחד גיסא, לבין מפלגות האופוזיציה וארגוניה החוץ פרלמנטריים מאידך גיסא, בלא שמתקיים ביניהם כל דיאלוג. והרי קיומה של אופוזיציה פעילה הינה תנאי הכרחי לתפקודה היעיל של כל מערכת פוליטית דמוקרטית המבקשת ליהנות מלגיטימציה ציבורית רחבה. הבחירות לפרלמנט הוכיחו מעל לכל צל של ספק כי המשטר מתייחס אל האופוזיציה כאל קישוט ותו לא.

הערובה ליציבות טמונה ביכולתה של מפלגת השלטון והעומד בראשה לממש את הבטחותיה לבוחר המצרי ולפעול לרווחתו של הפרט ולמימוש זכויותיו. או אז יש יסוד סביר להניח שגם התנגדותם הנמרצת של גופי האופוזיציה המתוסכלים תתמתן ותוכניתו של הנשיא להעביר לבנו את השלטון תוכל להתממש. נכון לימים אלה מפגינה האופוזיציה בכל דרך אפשרית את התנגדותה למהלכיו של

הנשיא, ואילו העם המצרי מבטא את תסכולו ובקורתו באמצעות שימוש בהומור. בדיחה נפוצה, המשקפת את חוסר התקווה באשר לסיכוייה של הדמוקרטיה להכות שורשים במצרים, מספרת על הופעתו של אלוהים בעצומה של פגישה משולשת של הנשיאים מִ בארכ, אובמה ופוטין כשהוא בא לבשר להם על קץ העולם העומד להתרחש בתוך יומיים, ומורה להם לבשר על כך לאומותיהם. אובמה מודיע לאומה האמריקאית כי בפיו בשורה אחת טובה והיא כי אלוהים אכן קיים, ובשורה אחת רעה והיא כי האל בישר לו זה עתה כי קץ העולם קרב והוא יתרחש בתוך יומיים. הנשיא הרוסי פונה לבני אומתו ומודיע להם כי בפיו שתי בשורות רעות האחת היא כי אלוהים קיים והשנייה כי קץ העולם יתרחש בתוך 48 שעות. ואילו הנשיא מבארכ פונה לאומה המצרית ואומר: "הו המצרים, אני בא אליכם כשבפי שתי בשורות נפלאות: ראשית, זה עתה שבתאי מפגישת פיסגה חשובה ביותר ביני לבין אלוהים ושנית הוא בישר לי שאני עתיד לכהן כנשיאכם עד קץ כל הדורות".

פרופ' עוזי רבי
ראש מרכז משה דיין